

прэзентуюць шматпланавы і раўнапраўны беларуска-ўкраінскі дыялог як унікальны феномен, спасціжэнне этапнасці, гістарычнай логікі і духоўна-культурнай, аксіялагічнай змястоўнасці якога садзейнічае фарміраванню ў вучэбным працэсе інтэлектуальна развітай асобы шырокага кругагляду, гуманістычных поглядаў, з вытанчаным эстэтычным густам.

Раскрываючы ў сваіх працах, якім чынам праз цесныя сувязі з украінскай літаратурай айчыннае мастацтва слова ўзмацняе патэнцыял ўзаемадзеяння з перадавымі тэндэнцыямі духоўна-інтэлектуальнага развіцця свету, В. Рагойша і Т. Кабржыцкая годна працягваюць, узбагачаюць і развіваюць традыцыі сур'ёзнай навуковай школы сучаснай гуманітарыстыкі – украіністыкі, сфарміраванай слаўнай плеядай даследчыкаў філалагічнага факультэта БДУ. На заканчэнне хацелася б пажадаць юбіляру захаваць высокую ноту творчага напружання ў навуковых і жыццёвых здзяйсненнях.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Лихачев, Д. Раздумья о России. СПб.: Логос, 2006.
2. Украінская літаратура і ўкраінска-беларускія літаратурныя ўзаемасувязі : вучэб. дапам. У 3 ч. Ч. 3. 40-я гг. XX – пачатак XXI стагоддзя / Т. В. Кабржыцкая, В. П. Рагойша ; пад рэд. В. П. Рагойшы. Мінск: БДУ, 2016.

РАЗВІЦЦЁ БЕЛАРУСКАГА ВЕРШАЗНАЎСТВА Ў ПРАЦАХ ПРАФЕСАРА В. П. РАГОЙШЫ

А. У. Дуброўскі

*Кандыдат філалагічных навук, дацэнт.
dubrovski@list.ru*

Асноўная тэма даследавання – уклад В. П. Рагойшы ў развіццё беларускага вершазнаўства. Аналізуюцца вершазнаўчыя працы навукоўца, прадстаўленыя, перш за ўсё, асноўнымі кніжнымі выданнямі адпаведнай тэматыкі. Мэта даследавання – зафіксаваць вынікі вывучэння В. П. Рагойшам структуры беларускага верша, яго навуковыя адкрыцці, якія сталі значным здабыткам беларускага і славянскага літаратуразнаўства. Агляд дапаможа студэнтам, аспірантам, навукоўцам больш дасканалы арыентавацца ў праблематыцы сучаснага вершазнаўства.

Ключавыя словы: вершазнаўства; В. П. Рагойша; верлібр; санетарый; паэтычны пераклад; тэхніка вершавання.

Даследаванне паэтыкі верша (як літаратурнага, так і фальклорнага) займае значнае месца ў навуковай дзейнасці доктара філалагічных навук прафесара В. П. Рагойшы. Вершазнаўчая метадалогія знайшла прымяненне ўжо ў кандыдацкай дысертацыі вучонага «Паэтыка Максіма Танка. Культура вобраза. Характар верша» (1967). Цікава, што ў гэтай працы навуковец вызначыў для сябе тое разуменне вершазнаўства, той падыход да яго, якія сталі скразнымі ў яго далейшай навуковай творчасці. Гаворка пра тое, што адразу быў абраны такі прынцып даследавання паэтыкі, які імкнецца аб'яднаць «і лінгвістычны, і эстэтыка-стылістычны, і літаратуразнаўчы» падыходы да вывучэння структуры літаратурна-мастацкіх твораў [1, с. 4]. Забягаючы наперад, адзначым, што гэта, бясспрэчна, дало плён шмат у чым, і ў тым ліку – у педагагічнай практыцы. Так, адна з пазнейшых кніг В. П. Рагойшы – вучэбна-метадычны дапаможнік «Беларускае вершаванне» (2011) – створана на скрыжаванні ўласна вершазнаўства, гісторыі літаратуры і нават крытыкі і, дзякуючы гэтаму, уяўляецца прыкладам інавацыйнага дапаможніка для вышэйшай школы, пры гэтым чытаецца з вялікай цікавасцю і нават захапленнем [2].

Інавацыйны характар навуковай метадалогіі В. П. Рагойшы праявіўся ўжо ў названай кандыдацкай дысертацыі. У прыватнасці, трэба згадаць яго зварот да асэнсавання верлібра і дэманстрацыю сувязі паміж структурай паэтычнага вобраза і яе выяўленнем у рытме. Ідэйна-тэматычная спецыфіка верлібра (філасофскае асэнсаванне з’явы), роля інтанацыі ў ім былі вызначаны абсалютна правільна і, як нам здаецца, не могуць быць аспрэчаны і цяпер.

На падставе дысертацыйнага даследавання з’явілася і кніга – «Паэтыка Максіма Танка» (1968), без якой танказнаўства ўявіць сёння нельга [3].

Дзякуючы Вячаславу Пятровічу таямніцы верша сталі даступнымі шырокаму колу беларускіх чытачоў. І тут, па-першае, трэба назваць кнігу, выдадзеную ў 1979 г., – «Гутаркі пра верш: Метрыка. Рытміка. Фоніка» [4], у якой пра спецыфіку вершаванага маўлення гаворыцца ў папулярнай форме. Разглядаюцца ж пры гэтым дастаткова складаныя тэмы: адрозненне верша і паэзіі, верша і прозы, сувязь вершаванага рытму і паэтычнай семантыкі, рытм і метр, гісторыя верша і розныя сістэмы вершавання, вершаванае маўленне і слоўная вобразнасць, гукавая арганізацыя верша, спецыфіка сучаснай рыфмы і г. д.

Па-другое, назваць трэба і ўнікальнае выданне – «Паэтычны слоўнік», які выйшаў у 1979 г. [5], потым быў перавыдадзены ў 1987-м [6] і ў 2004-м [7], прычым кожны раз яго змест дапаўняўся, удасканалваўся. У энцыклапедычнай форме тут надзвычай поўна падаюцца паняцці вершазнаўства, размеркаваныя па раздзелах «Лексіка паэтычная. Тропы», «Сінтаксіс паэтычны. Інтанацыя», «Метрыка. Рытміка», «Фоніка. Рыфміка», «Кампазіцыя. Строфіка», «Жанры паэтычныя. Віды верша». Тры выданні «Паэтычнага слоўніка» паслужылі ўрэшце для стварэння ўнікальнага энцыклапедычнага даведніка «Верш. Паэзія», у якім з улікам дасягненняў сучаснай вершазнаўчай думкі ў галіне агульнай паэтыкі і паэтыкі верша, вопыту паэзіі як беларускай, так і замежных краін, тлумачыцца звыш 1000 тэрмінаў па тэорыі паэзіі [8].

Вершазнаўчая метадалогія знайшла прымяненне і ў доктарскай дысертацыі В. П. Рагойшы «Беларуская паэзія XX стагоддзя ў кантэксце ўсходнеславянскіх літаратур (тыпалогія, рэцэпцыя, мастацкі пераклад)» (1993). У прыватнасці, гаворка ідзе пра раздзел «Мова – верш – пераклад: тыпалогія агульнага і своеасаблівага». Спецыфіка вершаванага перакладу раскрываецца ў дысертацыі ў яе прадвызначанасці як тыпалагічна агульным у славянскіх мовах, так і своеасаблівым. Ахарактарызаваны такія спецыфічныя з’явы блізкамоўнага паэтычнага перакладу, як «захаванне ў ім асобных рыфмавых пар (або паўпар) арыгінала, лексічны перанос, наяўнасць міжмоўнай аманіміі, усвядомленай стылістычнай інтэрферэнцыі і г. д.» [9, с. 88]. У даследаванні вызначаны і асобныя параметры тыпалогіі самога ўсходнеславянскага верша. Таксама вырашана праблема эквірытмічнасці і рыфмавай адэкватнасці ў перакладзе з блізкароднасных моў. Пры гэтым улічваліся вершавыя магчымасці мовы перакладу і традыцыі вершавання адпаведнай літаратуры.

Сярод створаных В. П. Рагойшам вучэбных выданняў, якія маюць непасрэднае дачыненне да вершазнаўства, трэба назваць ужо згаданае «Беларускае вершаванне», а таксама «Навуку вершавання» [10], курс лекцый «Уводзіны ў літаратуразнаўства: Вершаванне» [11], вучэбна-метадычны комплекс «Уводзіны ў літаратуразнаўства: Вершаванне» [12], «Асновы вершазнаўства» [13], вучэбны дапаможнік у дзвюх частках «Уводзіны ў літаратуразнаўства» (2012), у другой частцы якога мы знаходзім раздзел «Асновы вершазнаўства» [14]. Звернемся да першай з пералічаных кніг.

Дапаможнік складаецца з дзвюх частак, першая з якіх – тэарэтычныя ўводзіны ў вершазнаўства, а другая – даследаванні творчасці беларускіх паэтаў з акцэнтам менавіта на тэхніку вершавання. Але спецыфіка гэтых даследаванняў у тым, што тут вершазнаўчая метадалогія спалучаецца з гісторыяй літаратуры, біяграфістыкай, фалькларыстыкай (параграф, прысвечаны В. Дуніну-Марцінкевічу), крытыкай (разгляд творчасці Змітрака Марозава). У выніку студэнты атрымліваюць рознабаковае ўяўленне пра магчымасці выкарыстання вершазнаўчага інструментарыю і могуць пераканацца ў тым, наколькі плённым можа быць зварот да адпаведнай метадалогіі для глыбокага навуковага асэнсавання творчай спадчыны мастакоў паэтычнага слова.

Важна, што тэарэтычная частка пададзена ў гістарычным разрэзе: паказваецца развіццё беларускага верша ў кірунку сілаба-тоніка – тоніка – верлібр, прычым чытач падводзіцца да разумення важных тэндэнцый у гісторыі айчынай і сусветнай паэзіі: «У галіне рытмікі – усё большае рытмічнае разняволенне верша, пакарэнне інтанацыяй, якая абумоўліваецца канкрэтным зместам твора, метрычных і, урэшце, рытмічных яго

межаў; у галіне вобразнасці – *узмацненне аналітычнай, пазнавальнай ролі мастацкага вобраза, яго сэнсавай ёмістасці...*» [2, с. 62].

Зварот у другой частцы дапаможніка да аналізу вершатворчасці канкрэтных беларускіх паэтаў – значны ўнёсак у навуковае спасціжэнне нашай літаратуры. Так, В. П. Рагойша сваім даследаваннем запаўняе той прабел, які быў у вершазнаўчым вывучэнні творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча, прычым высновы, да якіх прыходзіць навукоўца, па-новаму раскрываюць нам талент гэтага выбітнага паэта. Аказваецца, «марцінкевічаўскі верш, калі яго браць цалкам як пэўную эстэтычную з’яву, нельга аналізаваць ні з пазіцыі сілабікі, ні з пазіцыі сілаба-тонікі» [2, с. 87]. Дунін-Марцінкевіч, з самага пачатку сваёй творчасці добра валодаючы сілаба-танічным вершаваннем, актыўна ўдзельнічаў пры гэтым «у пашырэнні выяўленчых магчымасцей не толькі беларускага, але і польскага, пераважна сілабічнага, верша» [2, с. 89]. Прафесар Рагойша паказвае, што наш паэт не захацеў слепа капіраваць чужыя ўзоры і зрабіў стаўку на акцэнтна-складовы верш. Яго мы і называем тым «беларускім вершам» Дуніна-Марцінкевіча, які стаў такім жа важным здабыткам нашай паэтычнай культуры, як верш Шаўчэнкі – для ўкраінцаў.

Звяртаючыся да творчасці Янкі Лучыны, В. П. Рагойша даводзіць, што ён апярэдзіў свой час у галіне версіфікацыі і немагчыма лічыць яго эпігонам Ф. Багушэвіча, як часам здараецца [гл. 2, с. 101]. А зварот да спадчыны самога Багушэвіча дазволіў абвергнуць распаўсюджанае ў гісторыі беларускай літаратуры меркаванне пра гэтага паэта як прыхільніка сілабічнага верша [гл. 2, с. 120].

У параграфу, прысвечаным рытмічнаму «вядзенню тэмы» ў Янкі Купалы, даследчык канстатуе «1) непасрэдную залежнасць змен рытма-страфічнай структуры вершаванага твора ад змянення сэнсу паэтычнага выказвання; 2) наяўнасць сувязі (не абсалютнай, а адноснай) паміж сэнсам і рытмам...» [2, с. 133].

Гаворачы пра Максіма Танка як майстра вершаванага слова, В. П. Рагойша слухна сцвярджае, што багаццю і непаўторнасці духоўнага космасу яго паэзіі «арганічна адпавядае непараўнанае багацце вершаванай формы ў галіне паэтычнай вобразнасці, метрыкі і рытмікі, строфікі, сінтаксісу, кампазіцыі» [2, с. 152].

Надзвычай цікавы зварот В. П. Рагойшы да строфікі А. Куляшова. У прыватнасці, генезіс куляшоўскіх шаснаццацірадкоўяў вучоны знаходзіць у санетах шэкспіраўскага тыпу. Выказваецца думка і пра магчымы ўплыў твораў А. Пушкіна, якія перакладаў Куляшоў [гл. 2, с. 167]. Таксама раскрываецца сутнасць такой з’явы ў куляшоўскім вершаванні, як гіперстрафа.

Асобная гаворка – пра даследаванне В. П. Рагойшам беларускага санетарыя. Асабліва важным нам здаецца зварот да санетаў Янкі Купалы (гэтая тэма прысутнічае і ў кнізе Вячаслава Пятровіча «Мой Трыглаў» [15], дзе, дарэчы, знайшлі месца і вершазнаўчыя назіранні за творчасцю Я. Коласа і М. Багдановіча). Не можа не захапіць чытача і аповед пра першы вянок вяноў санетаў і яго аўтара – З. Марозава [гл. 2, с. 187–200].

Гэты спіс агляд вершазнаўчых прац В. П. Рагойшы можна завяршыць высновай пра тое, што без постаці гэтага даследчыка ўявіць школу беларускага вершазнаўства проста немагчыма.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Рагойша В. П. Поэтика Максима Танка. Культура образа. Характер стиха: автореф. дис. ... канд. филол. Наук / В. П. Рагойша. Минск: БГУ им. В. И. Ленина, 1967. С. 20.
2. Рагойша В. П. Беларуская вершаванне: вучэб.-метадыч. дапам. / В. П. Рагойша. Мінск: БДУ, 2011. С. 208.
3. Рагойша В. П. Паэтыка Максіма Танка / В. П. Рагойша. Мінск: Выд. БДУ імя У. І. Леніна, 1968. С. 228.
4. Рагойша В. П. Гутаркі пра верш: Метрыка. Рытміка. Фаніка / В. П. Рагойша. Мінск: Народная асвета, 1970.
5. Рагойша В. П. Паэтычны слоўнік / В. П. Рагойша. Мінск: Вышэйшая школа, 1979. С. 320.
6. Рагойша В. П. Паэтычны слоўнік. 2-е выд., дапрац. і дапоўн. / В. П. Рагойша. Мінск: Вышэйшая школа, 1987. С. 414.

7. Рагойша В. П. Паэтычны слоўнік. 3-е выд., дапрац. і дапоўн. / В. П. Рагойша. Мінск: Беларуская навука, 2004. С. 576.
8. Рагойша В. П. Верш. Паэзія: энцыклапедычны даведнік / В. П. Рагойша. Мінск: Беларуская Энцыклапедыя імя П. Броўкі, 2020. С. 472.
9. Рагойша В. П. Беларуская поэзія XX столетия в контексте восточнославянских литератур (типология, рецепция, художественный перевод): автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.01.02 / В. П. Рагойша. Москва: Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького РАН, 1993. С. 92.
10. Рагойша В. П. Навука вершавання: Эксперымент. дапам. на выбар для вучняў 11–12 класаў... / В. П. Рагойша. Мінск: Беллітфонд, 2004. С. 240.
11. Рагойша В. П. Уводзіны ў літаратуразнаўства. Вершаванне: Курс лекцый / В. П. Рагойша. Мінск: БДУ, 2002. С. 140.
12. Рагойша В. П. Уводзіны ў літаратуразнаўства: Вершаванне: Вучэб.-метадыч. комплекс для студэнтаў філалагіч. факультэта / В. П. Рагойша. Мінск: БДУ, 2004. С. 120.
13. Рагойша В. П. Асновы вершазнаўства / В. П. Рагойша. Мінск: Выдавецкі дом «Звязда», 2013. С. 240.
14. Рагойша В. П. Уводзіны ў літаратуразнаўства: вучэб. дапам. У 2 ч. Ч. 2. Паэтыка. Тэорыя літаратурнага працэсу / В. П. Рагойша, М. П. Кенька, Т. А. Марозава; пад рэд. праф. В. П. Рагойшы. Мінск: БДУ. С. 115–164.
15. Рагойша В. П. Мой Трыглаў: Кніга пра Янку Купалу, Якуба Коласа і Максіма Багдановіча / В. П. Рагойша. Мінск: Кнігазбор, 2012. С. 340.

УЗОРЫ СЯМЕЙНАЙ ЭМПАТЫ, АБО ПСІХАЛОГІЯ МІЖНАЦЫЯНАЛЬНАГА ШЛЮБУ

Т. В. Кабржыцкая

*Кандыдат філалагічных навук, дацэнт,
заслужаны работнік БДУ;
tkobrzychka@gmail.com*

У артыкуле Тацыяны Вячаславаўны Кабржыцкай, жонкі В. П. Рагойшы, разглядаюцца асаблівасці сямейнай эмпатыі, прадвызначанай псіхалогіяй міжнацыянальнага – беларуска-ўкраінскага – шлюбу, што адбыўся ў Ракаве (Валожынскі раён Мінскай вобласці) 55 год таму назад. Асноўная ўвага звернута на яскравыя моманты жыцця сям’і Рагойшаў-Кабржыцкіх на лецішчы ў Моньках (каля Ракава; 1980–1985), узаемаадносінах паміж родзічамі, сябрамі, прынцыпах выхавання дзяцей, праблемах экалогіі і інш.

Ключавыя словы: сямейная эмпатыя; міжнацыянальны шлюб; Ракаў; Монькі; родзічы; сябры; выхаванне дзяцей; экалогія.

2022 год юбілейны не толькі для Вячаслава Пятровіча Рагойшы, які сустракае сваё высокае 80-годдзе. Светлым настроем поўніцца лічба 55: 55 гадоў сямейнага жыцця юбіляра. Вельмі важкая лічба, падзея, што зазвычай характарызуецца ў шматлікіх культурах пад знакам ізумруда, каштоўнага каменя, які яшчэ з часоў цара Саламона традыцыйна сімвалізуе духоўны пачатак. Изумруд – санскрыцкая назва «ізмарагд» – выступае сведчаннем надзейнасці, гармоніі і справядлівасці. Яго магічная здольнасць – спрыяць пазнанню мудрасці свету. Ён, як у чароўным лустэрку, можа паказваць усё папярэдняе жыццё чалавека.

Углядаючыся праз прызму каштоўнага магічнага ізмарагду ў вехі нашага сямейнага жыцця, найперш адзначу: наш шлюб міжнацыянальны. У гэтым яго найбольшая асаблівасць, вышэйшая адказнасць сужэнцаў не толькі на асабістым, але і на шырэйшых грамадскіх узроўнях. Бо малады ўраджэнец Беларусі запрасіў пад вянец маладою, народжаную ва Украіне. Гэтай падзеі нашы сябры адразу ж надалі высокі статус